

הרב ישראל דייטעל

בני ברק

שחיטה ובישול בשר בתשעת הימים

ומחצות ולמעלה מיהא נהוג בכל מקום לשחוט ולתקן לצורך הלילה וכו'.

וברמ"א [שם ס"ט] כתב ומצניעין מר"ח ואילך הסכין של שחיטה, שאין שוחטים כ"א לצורך מצוה כגון לחולה או שבת או מילה או פדיון הבן וכיו"ב. וכ' המ"א [שם סק"ח] דאין שוחטין עד י' באב, ואם חל ט"ב ביום ה' מותר לשחוט אחר חצות לכבוד השבת [ב"ח], אבל באבודרהם כתב הטעם דמר"ח עד התענית גזרינן דילמא אתי למיכל מיניה, אבל ביום התענית לא שייך למיגזר א"כ לעולם שרי [ר"ל דמותר לשחוט בט"ב אחר חצות אף כשלא חל ט"ב ביום ה', דלא כהב"ח שהתיר לשחוט בט"ב אחר חצות רק כשחל ט"ב ביום ה'], עיי' סי' תקנ"ט ס"י וכו', וכתב בלבושי שרד דבסי' תקנ"ט ס"י משמע כהאבודרהם מדהתיר המחבר לשחוט אחר חצות [ולא כתב דזה דוקא בחל ט"ב ביום ה'].

והנה באבודרהם [עננו עמוד רנ"ה] כתב בשם רבינו האי א"ע דאמרין בירושלמי [תענית פ"א ה"ו, פסחים פ"ה ה"א] אמר ר' זעירא נשיא דנהיגי דלא למשתיא חמרא ודלא למיכל בשרא [עיי' דברי יציב או"ח סי' רל"ו סק"ג] מן דאב עליל עד אפוקי תעניתא מנהגא שבו פסקה אבן שתיה, מה טעם כי השתות יהרסון, מנהג כל ישראל דלא למשחט מריש ירחא כי אם בט' באב משש שעות ולמעלה, לפי שעד יום התענית נמנעו מלשחוט שלא יבא לאכול, וביום התענית שאין אדם אוכל אין לגזור ולחוש, וכן המנהג בבבל, ובאלו הארצות לא פשט המנהג רק יחידים נוהגין אותו.

הרי דהאבודרהם כ' דהטעם שאין שוחטין מר"ח אב הוא משום גזירה שמא יאכל מיניה, ובט"ב לא גזרינן [והא דאסור לשחוט לפני חצות הוא משום אבילות כמב' בב"י סי' תקנ"ט וביה"ל ד"ה עד], אבל הב"ח שהתיר לשחוט מחצות רק

שאלה: האם מותר לבשל בשר בתשעת הימים לסעודת מצוה שאחרי תשעה באב או לא.

(א) כתב הרמב"ם [פ"ה מתענית] יש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מר"ח עד התענית, וכ' בהגהות מיימוניות שכן נהגו בכל אשכנז, ובדרכי משה [סי' תקנ"א סק"ח] כ' מרבינו ירוחם [תאו"ח נ"ח ח"ב קס"ד ט"ג] דיש מקומות שנוהגים להצניע [לפנינו ברי"ו הגי' להגביה, ואולי הוא ט"ס וצ"ל להצניע כמש"כ בד"מ, או דכוונתו להגביה הסכין למעלה להצניעו] סכין של שחיטה ושלא לשחוט לקצבים מר"ח אב עד אחר ט"ב, וכ"כ הרמב"ן, וכ"ה בהגהות מיימוניות [פ"ה מתענית סק"ט], וכן המנהג מלבד מה ששוחטים לצורך שבת או למילה וכדומה לזו.

והמאירי [תענית ל' ע"ב] כ' א"ע פ' שהרבה דברים התרנו בזה מכח ההלכה אין לו לאדם להקל ראשו בכך וכל המחמיר על עצמו ומרבה באבלות הרי זה משובח, וחסידי הראשונים נהגו בעצמן שהיו מביאים לפניהם ערב ט' באב פת חרבה במלח ושורין אותה במים ויושבים להם בקרקע ואוכלים ושותים אחריו קיתון של מים, וגאוני המערב נהגו שלא לאכול בו שום תבשיל, ויש שנהגו שלא לאכול בשר כל אותה שבת, ויש שנוהגים כן מר"ח, ובתלמוד המערב שבפסחים פרק מקום שנהגו אמרו הילין נשיא דנהגין דלא למשתי חמרא מן דאב עליל מנהג שבו פסקה אבן שתיה, ויש נשים חסידות וקצת זקנים שמושכים ידיהם הימנה מ"ז בתמוז עד ט' באב, וכן נהגו שלא ליכנס למרחץ כל אותה שבת, ויש מקומות שנהגו לבטל בית השחיטה מר"ח כמו שכתבנו למעלה, ובכל מקום בט' באב מבטלים אותה עד שיעבור חצי היום, וכל המרבה בענינים אלו הרי זה משובח,

הרמב"ם דיש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש החדש עד התענית] וכן נהגו בכל אשכנז וגם שלא לשתות יין דלא הובא מנהג הצנעת הסכין על ידי קדמוני אשכנז, ועוד מה הצירוף של מנהג הצנעת הסכין לשתיית יין, וע"כ דההגהה שייכת לדברי הרמב"ם לפני כן שכ' נהגו ישראל שלא לאכול בשר בשבת זו וע"ז הגיה וכן נהגו בכל אשכנז וגם שלא לשתות יין, ומפני שקדמה להגהה זו ההגהה הארוכה המתחילה כתב מהר"ם לא נכתבה הגהה זו ע"י המחבר בגליון במקומה אלא סמוך לו מעט למטה ולכן צויינה בטעות ע"י המעתיקים כשייכת לסוף ההלכות לענין הצנעת הסכין [ותמה על עורכי מהר"ם הר"ש פרנקל שהעבירו את ההגהה המתחלת "כתב מהר"ם" ממקומה סמוך ל"ולא יכנסו למרחץ" כפי שצויינה בדפוס ויניציאה רפ"ד ובדפוסים מאוחרים שמתאים גם לפי הענין והקדומו אותה לאמצע ה"ה סמוך ל"דוחין אותו לאחר השבת" שאין לו כמעט קשר לתוכן ההגהה].

לשחוט בתשעה באב לצורך הלילה

(ב) כתב המחבר [סי' תקנ"ט ס"י] נוהגים שלא לשחוט ושלא להכין צורכי סעודה עד אחר חצות, וכתב הט"ז [שם סק"ח] והובא במ"ב [שם סקל"ט] דלצדדים קאמר, דהיינו לאותם שאינם חשים למנהג הכשר דסי' תקנ"ח ואוכלין בשר בלילה לא ישחטו עד אחר חצות, דאילו לנוהגין כמנהג הכשר שלא לאכול בשר גם בלילה עשירי ודאי לא ישחטו אף אחר חצות דלא עדיף ט"ב עצמו מאחר ר"ח אב שמצניעין הסכין של שחיטה, ורק שאר צורכי סעודה מותר להכין אחרי חצות, וכ"כ הב"ח והג"מ, וסיים הט"ז אבל ראיתי בכל המקומות ששוחטין לצורך אכילה שאחר ט"ב ואין מוחזין בידם, ובפמ"ג [שם במ"ז] כתב דאפשר דלסעודת ברית מילה אם דחוק מזמינין [מותר לשחוט אף] קודם חצות לסעודת ב"מ בלילה עיי' מ"א סקי"ד.

ובמ"ב [שם] סיים דבא"ר [שם סק"ח] מיקל בזה [לשחוט אחר חצות גם לפי המנהג הכשר שאין

בחל ט"ב ביום ה' ע"כ לא ס"ל כטעמא דהאבודרהם [דאין שוחטין מר"ח דילמא אתא למיכל מיניה] ולשיטתו צ"ב אמאי אין שוחטין מר"ח [ואולי י"ל דגם הב"ח ס"ל דגורנין דילמא אתא יאכל מיניה, אך ס"ל דמה"ט גם בט"ב מחצות אסור לשחוט ורק בחל ט"ב ביום ה' לא גזרו משום כבוד שבת, אך זה דוחק דא"כ יהא אסור להכין גם שאר צורכי סעודה בט"ב], וצ"ע.

ואף שכתב האבודרהם שבבבל נהגו כן אבל באלו הארצות לא נהגו כן אלא יחידים, מ"מ כיון שהרמ"א והמ"א ושאר פוסקים כתבו כן לדינא ודאי שיש לנהוג כן.

ובדגומ"ר [שם] מדייק מהרמ"א הנ"ל שגם לקטנים אסור לאכול בשר בתשעת הימים דאל"כ למה סתם וכתב שמצניעין סכין של שחיטה הא אפשר לשחוט לצורך קטנים, והיינו דלא כמ"א [שם סקל"א] שהתיר לקטנים לאכול בשר ויין, וכן נראה דומיא דתספורת וכיבוס המבו' בסו"ד דאסור לגדול לספר קטנים או לכבס כסותם בשבוע שחל בה תשעה באב, והיינו כמבואר שם במ"א [סקל"ח] מהתרוה"ד [סי' קנ"ב] דקטנים נמי שייך בהו חינוך אי משום אבילות אי משום עגמת נפש, ואף דביו"ד סי' שפ"ד פסקי' דאין אבילות לקטן [וקשה לטעם א' כ"כ שם במהה"ש] מ"מ באבילות דרבים מחמירין טפי ע"ש.

אך ע"ש בפמ"ג [א"א סקל"ח] שדייק ממה שלא הגיה בזה הרמ"א כלום [כמו שהגיה שם בסעיף ד' לענין גדולים שמחמירין שלא להסתפר מי"ז בתמוז דמשמע] דג"כ ס"ל כן [דבקטנים א"צ להחמיר כי אם שבוע שחל בה], אבל בלבוש משמע דדין קטנים כגדולים שאין מסתפרין מי"ז בתמוז ואין מכבסין כסותם מר"ח, וכ"כ בא"ר [שם סקל"א], ובמ"ב [שם סקפ"ב] הביא שי' הא"ר שמחמיר כהלבוש וכתב שהח"א [כלל קל"ג סי"ח] ס"ל דאין להחמיר לצורך קטנים אף לפי מנהגינו אלא בשבת זו.

והעירני מו"ח הגאון הגדול מוהר"ר יצחק ישע"י ווייס שליט"א אב"ד נוה אחיעזר דצ"ב מש"כ לעיל מההגהות מיימוניות [עמש"כ

מתעסקות בכל כוחן לכבד הבית ולתקן המיטות וכיוצא מתיקוני הבית, וזה מנהג קדום בערי איטליא לנשים, וכ"מ במאירי [תענית שם] שכתב ומ"מ נהגו הנשים בימי הגאונים והרבנים לחוף ראשון מן המנחה ולמעלה ולא מיחו בידם חכמים, ולא עוד אלא שסועדים אותן מפני שהיא שעת נחמה וכיוצא בדברים אלו כמו שכתבנו למעלה, ואין הדבר נאה ע"ש.

ואולי י"ל שלכן נהגו גם לשחוט אז בשר להראות שאנו מאמינים שמישיח יבוא ויגאלנו ונוכל לאכול מהבשר בליל עשירי, ואף שכתב שם הברכ"י שהנשים עשו כן יען שדעתן קצרה וחלושי אמונה מ"מ כתב שאדרכא חיזקו ידיהם לקבוע אמונת הגאולה ולא יתייאשו ח"ו, וה"נ י"ל לענין המקומות ששחטו אחר חצות [אף שהיה ע"י אנשים ע"י יו"ד ס"א א' ס"א] אף שלא אכלו מהבשר בליל עשירי.

ומש"כ המ"ב שבאבודרהם מוכח להקל כהא"ר היינו לכאור' מדכתב האבודרהם מנהג כל ישראל דלא למשחט מריש ירחא כי אם בט' באב "משש שעות ולמעלה" ולא חילק בין אם אוכל בשר בליל עשירי או לא, ובא"ר כ' שמוכח כמש"כ ממה שכתב האבודרהם שעד יום התענית נמנעו מלשחוט שלא יבוא לאכול, וביום התענית שאין אדם אוכל אין לגזור ולחוש, והיינו שכיון שאין חשש שיאכל מיניה אין לאסור לשחוט אף אם אכלו רק למחר [אבל מה"ט אין להתיר לשחוט גם קודם חצות דהא אז אסור לשחוט משום מלאכה והיסח הדעת מאבילות, וע"ש בכת"ס בענין שוחט שרצה לשחוט לפני חצות משום הפסד ומאריך בדין איסור מלאכה בט"ב דבלילה חמור מביום ע"ש], ועוד יותר י"ל דהא האבודרהם גופיה הביא שם המנהג של הרא"ש שאין לאכול בשר בליל עשירי, וא"כ מסתבר דמה שכתב ששוחטין אחרי חצות היינו לאכלו למחר ולא בלילה וכמש"כ הא"ר.

והנה במ"א [שם סקי"ד] כתב דמש"כ בשו"ע שלא לשחוט היינו לאותן האוכלים

אוכלין בשר בליל עשירי] ובמקום הדחק יש להקל, ובשעה"צ [שם סקמ"ד] כ' שגם בס' מאמר מרדכי [שם סק"י] מצדד להקל [כהא"ר וע"ש שכ' שכ"ה באבודרהם, וע"ל מש"כ איך מוכח כן מדברי האבודרהם].

ובשעה"צ [שם סקמ"ג] כתב שלא הביא דברי המ"א בס"י תקנ"ט שג"כ ס"ל כהט"ז, דבס"י תקנ"א במ"א סקכ"ח משמע מהאבודרהם שהביא דסובר כהא"ר להקל בזה, ובח"א [כלל קל"ה סכ"ו] כתב נוהגין שלא להכין צורכי סעודה ושלא לשחוט עד אחר חצות וכו', ויש מקומות שנוהגין לשחוט לצורך אכילה למחר [מ"א ס"י תקנ"א וט"ז ס"י תקנ"ט], ובאמת המעיין בגוף דברי האבודרהם שהביא המ"א יראה שלא התיר רק אחר חצות, וגם מדברי הט"ז שהביא אין ראיה שבאותן מקומות הקילו קודם חצות, רק שבאותן מקומות נהגו כמנהג הכשר שלא לאכול בשר בליל עשירי, ואפ"ה הקילו לשחוט בתשעה באב אחר חצות זהו תוכן כוונת הט"ז, וכ"כ הכת"ס [אור"ח ס"י ק"ב] שזהו כוונתו [וע"ש בכת"ס שמאריך מענין איסור מלאכה בט"ב, ובענין שוחט שאם לא ישחוט בט"ב יהא לו הפסד, וע"ע במהר"ם בריסק ח"א ס"י קל"ד, ואורחות חיים ספינקא ס"י תקנ"א סק"ל, וס"י תקנ"ט סקט"ו].

ולכאור' צ"ב מה שהבין המ"ב במש"כ הח"א ויש מקומות שנוהגין לשחוט לצורך אכילה למחר דר"ל ששוחטין לפני חצות, די"ל ששוחטין אחרי חצות אך הבשר הוא לצורך מחר [והיינו לפי המנהג הכשר שאין אוכלין בשר בליל עשירי וע"ש בח"א סכ"ג שהביא המנהג], ולא כשי' א' שהתיר לשחוט אחרי חצות רק כשהוא לצורך הלילה.

ובטעם הדבר שהתירו או שנהגו לשחוט אחר חצות כמש"כ הט"ז אף שלא אכלו בשר בליל עשירי אולי י"ל שעשו כן כדי להראות על האמונה בביאת המשיח שנולד בט"ב אחר חצות, וכדאי' בברכ"י [ס"י תקנ"ט סק"ז] שמצא כתוב שכיון שמישיח נולד בט"ב אחר חצות לכן לא מיחו חכמים על הבנות שאחר חצות

**לשחוט או לבשל בשר בתשעת הימים
כדי לאכלו אחרי תשעה באב**

ג) ויש לעיי האם מותר לשחוט או לבשל בשר בתשעת הימים כדי להצניעו על אחרי ט"ב, ולכאן לפי הטעם שכתב האבודרהם דאסרו לשחוט בתשעת הימים כדי שלא יבוא לאכול מיניה א"כ י"ל דאסור לשחוט אף כדי להצניע לאחרי ט"ב, וכן אסור לבשל בשר שנשחט אף לפני ר"ח אב מה"ט [ואולי מהא גופא שאסרו לשחוט דילמא אתא למיכל מיניה מוכח שגם לבשל אסור דהא אם לא יבשלנו איך יאכלנו, אך י"ל שיאכלנו חי דחזי לאומצא, ודוחק], אך י"ל דאין לנו אלא מה שאסרו להדיא ואין לנו להוסיף בגזירות אלו, וכיון שלא מצינו שגזרו על הבישול א"כ בשר שנשחט לפני ר"ח מותר לבשלו על אחרי ט"ב אף כשהוא שלא לצורך סעו"מ וכ"ש לצורך סעו"מ.

אך יש לדחות דהא הפוסקים מיירי בזמניהם דכל פעם שהוצרכו לבשר שחטו בהמה [שלא היה דרך החזיק בשר לזמן מרובה כבזמנינו שאפשר להקפיא], וכיון שכתבו שאין שוחטין ממילא לא בישלו ג"כ [כיון שלא היה להם מה לבשל], אבל לעולם בכלל הגזירה על השחיטה [שהוא מטעם דילמא אתי למיכל מיניה] יש ג"כ גזירה על בישול [דכשיבשל בשר איכא למיגור שיאכל מיניה, ואין זה גזירה חדשה, ואולי בבישול יש לגזור אף יותר מבשחיטה דהא כבר ראוי לאכילה], ולכן אסור לבשל בשר בט' הימים אף כשרוצה להקפואו לאחרי ט"ב.

אך י"ל להיפוך דדוקא בזמנם אמרינן שאם שחטו מסתמא יבשלנו אח"כ כיון שלא יכלו להקפואו וממילא חיישי שמא יאכל מיניה ולכן גזרו שלא לשחוט, אבל בזמנינו שאפשר להקפוא את הבשר י"ל דלא גזרינן שמא יאכל מיניה שהרי יודע שאסור ועושה כן ע"מ להקפואו, ורק על שחיטה שכתוב מפורש בפוסקים שנהגו להצניע הסכין י"ל שנשאר כן המנהג, אך יש לדחות ד"ל [שגם אם מבשלו ע"מ להקפואו] מ"מ גזרינן שיאכל מיניה לפני שמקפואו, דהא גם בזמנם היה

בשר בלילה, אבל לצורך סעו"מ [נ"ל דשרין] קודם חצות [כן הגיה הלב"ש וכ"ה עפ"י המח"ש], עס"י תקנ"א ס"ט מ"ש לענין שחיטה.

ובי המח"ש מש"כ המ"א שלא לשחוט היינו לאותן האוכלים בשר בלילה דר"ל דאי לאותם שאין אוכלים בשר בלילה למה נתיר להם לשחוט בט"ב על יום שאחריו, ואי לצורך סעו"מ א"כ אפי' קודם חצות שרי ולמה כתב המחבר דוקא אחר חצות, אלא ע"כ דקאי לאותם שאוכלים בשר בלילה, ומה שציין המ"א לסי' תקנ"א לענין שחיטה היינו דלכבוד שבת [מותר], וגם לדעת אבודרהם אין איסור שחיטה בט"ב כלל.

והנה מש"כ המח"ש דלאבודרהם אין איסור שחיטה כלל בט"ב דמשמע אף קודם חצות צ"ב, דהא המ"א כתב מהאבודרהם שרק לאחר חצות מותר לשחוט בט"ב [ואין לומר דהמח"ש ס"ל דלפי הטעם של האבודרהם דבט"ב לא גזרי' דילמא אתא למיכל מיניה מותר לשחוט אף קודם חצות, דהא מפורש באבודרהם הנ"ל שמוותר לשחוט רק משש שעות ולמעלה], ועכצ"ל דכוונת המח"ש שלפי האבודרהם אין איסור שחיטה בט"ב כלל אף כשלא חל ביום ה' [דלא כהב"ח], אבל ודאי דרק לאחר חצות מותר לשחוט [וע"ע בפמ"ג סי' תקנ"א א"א סק"ח].

ומש"כ המ"א שלצורך סעו"מ מותר לשחוט אף קודם חצות מבו' במ"ב [שם סק"מ] דהיינו לסעו"מ שיהיה בלילה, ולכאן צ"ב דהא כל ההיתר לשחוט אחר חצות הוא רק לנוהגין לאכול בשר בלילה כמבו' בדברי הט"ז והמ"א [שם סק"ח], ואפ"ה מותר רק לאחר חצות, וא"כ מאי שנא סעו"מ דמותר לשחוט גם קודם חצות, ואולי לסעו"מ כיון שצריך הרבה בשר התירו לשחוט אף קודם חצות, ולפ"ז כשא"צ הרבה בשר גם לצורך סעו"מ אין לשחוט אלא לאחר חצות, ולא משמע כן מדברי המ"א [שכ' בסתמא דלסעו"מ מותר לשחוט קודם חצות דמשמע דמיירי בכל גוונא], וצ"ע.

דבטלי וכו', ולכאורה זה טעם חדש, דהא כיבוס אסור משום דיני אבילות שלא יסיח דעתו מהאבילות כמב' בלבוש [סי' תקנ"א ס"ד] דמר"ח עד אחר התענית נוהגין איסור לכבס אפילו להניח וללבוש אחר ט' באב משום שנראה כמסיח דעתו מן האבל כיון שעוסק בכיבוס בגדיו, וע"ש בהגה כדי למעט בשמחה ולהראות האבלות, ומשמע מהגר"א דגם איסור שחיטה הוא מה"ט דלא יסיח דעתו מהאבילות, ולפ"ז י"ל שדוקא על השחיטה גזרו דהוי ככיבוס ולא על שאר דברים [שאינו לנו להוסיף מעצמינו שיש עוד דברים שהם בכלל גזירת כיבוס]. ולפ"ז י"ל דכמו שנהגו להחמיר בכיבוס עד יום עשירי בחצות מה"ט גם אין שוחטין עד אז [והא דמב' בשו"ע סי' תקנ"ט סי' דמותר לשחוט מחצות ואילך היינו לאלו שאוכלים בשר בלילה כמב' במ"ב סק"מ].

ולפ"ז אולי יש ליישב שי' הב"ח הנ"ל די"ל דס"ל כהגר"א ולכן אסור לשחוט גם בט"ב אחר חצות כדי שלא יסיח דעתו מהאבילות, ורק כשחל ט"ב ביום ה' התירו לשחוט מחצות ואילך משום כבוד שבת.

עוד י"ל דהגר"א ר"ל דכמו דאי' בגמ' [תענית כ"ט] דבטלי קצרי דבי רב והיינו דחיישי' דאם יכבסו ויניחו עד אחר ט"ב שיבא ללבוש קודם, מה"ט גזרו גם להצניע הסכין כדי שלא תהיה מצויה אצלו כדי שלא ישכח וישחוט ויאכל, וכ"כ ברב פעלים [ח"ב יו"ד סי' ו'] מהחמודי דניאל, וכ"מ בבי' הגר"א [שם ס"ג] על מש"כ הרמ"א ואסור ליתן כלים לכובסת עכו"ם לכבס מר"ח ואילך כתב מדאמר ל"ש אלא לכבס וללבוש ובזה אפי' ע"י א"י אסור משום לבישה שמ"ש להניח ג"כ ע"י א"י אסור, ומשמע דהיינו משום דחיישי' שילבשו, וא"כ גם בשחיטה דכוותיה הטעם שאין שוחטין הוא משום דגזרי' שמא יבוא לאכול מיניה וכמש"כ האבודרהם, וא"כ עדיין צ"ב לפי הב"ח אמאי אין שוחטין בתשעת הימים.

וממה שכתב המ"א [סי' תקנ"ט סקי"ד]

שייך להחזיק בשר לזמן מרובה ע"י מליחה או עישון, ולא מסתבר לחלק דבזמנם שהיה טירחא במליחת הבשר כדי שיתקיים גזרי' שמא יאכל מיניה משא"כ בזמנינו שמכניסים את הבשר להקפאה בלי שום טירחא לא גזרו [ואם נאמר שגם לבשל בשר שנשחט לפני ר"ח הוא בכלל הגזירה יש לעיי' אם מהני שומר על גזירה זו שישמרנו שלא יאכל מהבשר], וצ"ע.

ועכ"פ במקום הפסד י"ל דמותר לבשל בשר על אחרי ט"ב, וכמש"כ המ"א [סי' תקנ"א סק"ח] שאם לא ימצא אח"כ למכור הטריפות לגוי [שיש בזה הפסד לישראל] שרי לשחוט בט' הימים, הרי שבמקום הפסד כלל לא גזרו [אך אולי זה דוקא בהפסד מרובה, וצ"ב].

ובאג"מ [או"ח ח"ד סי' קי"ב סק"ג] התיר למכור ולקנות בשר בתשעת הימים כדי להקפאו אלאחר ט"ב, אבל באורחות חיים [ספינקא סי' תקנ"א סק"ל] הביא משאילת שלום [מהר"ת סי' צ"ו] דאין לפתוח האיטליז ולמכור בשר בתשעת הימים, וע"ש בהגהות מהרש"ם שכתב שנשאל ממקום שלא מכרו בשר בתשעת הימים האם יש להם למנוע ממנהגם כיון שעיי"ז ילכו אנשים פורקי עול ויקנו בשר נבילה מהגויים, ומאריך בזה ובתו"ד כתב שאין לעשות כן וכמב' בעקידה [ש"כ] שאף חטא קל שנעשה ברשות בי"ד הוא חטאת כל הקהל וכו', ובנידו"ד גם אם יקנו בשר כשר מ"מ יאכלוהו בלא מליחה ותערובות בשר בלחב ויינם יי"נ לכן אין מהנכון לבטל מנהג קבוע בשבילם, ובצי"א [ח"א סי' נ"ה] כתב עפ"ד המהרש"ם דאין לתת הכשר למסעדה [שהבשר שבו כשר] אך בסוף הסעודה הוא משקה אותם בקפה חלבי אף שעיי"ז שלא יהיה לו הכשר יאכילם טריפות [וע"ע בקובץ תשובות ח"ג סי' קל"ה, ויחוו"ד ח"ג סי' ל"ח].

דברי הגר"א שאסור לשחוט כמו שאסור לכבס

ד) והנה בבי' הגר"א [סי' תקנ"א] כתב על דברי הרמ"א שמצניעין הסכין כמו בכיבוס

"ובאלו הארצות", ובמנהיג דפו"ר ובאבודרהם בכמה מהדורות נראה כי מן "מנהג כל ישראל" הוא ענין חדש, אך באבודרהם דפו"ר [אשכונה ר"נ ע' 113] ובשאר מהדורות המנהיג הוא המשך דברי רב האי.

ולכאור' לשונם צריכה תיקון שפתחו ב"אע"ג" שנכון מנהג הנשים שלא לאכול בשר מר"ח, ומסיק מנהג כל ישראל או נהגו כל ישראל שלא לשחוט מריש ירחא, ולכאורה היה צ"ל "כיון שנהגו", ורק בסיום דבריו כשכותב שהותר לשחוט בט"ב עצמו משש שעות היה מקום להקדים "אע"ג שמר"ח עד תשעה באב אין שוחטין מ"מ שוחטין בתשעה באב לפי וכו", ולפי הדפו"ח שההמשך אינו מדברי רב האי אין כלל הסבר ל"אע"ג שהרי דברי רב האי מסתיימים בנתינת טעם ותו לו.

ואולי י"ל דמש"כ "אע"ג" פירושו דאע"ג דהירושלמי אומר שהוא רק מנהג נשים [מ"מ] "נהגו [כן] כל ישראל" אף הגברים "דלא למשחט", אלא שדברי רב האי הובאו גם ברי"ץ גיאת [הל' תשעה באב עמוד ל'] בשינויים משמעותיים שכתב, נשאל ממר רב האי נהגו באלו המקומות דאע"ג דמימנעין מלמיכל בישרא מריש ירחא דאב עד התענית, וכן טבחי ישראל לא ישחטו כלל עד צאת התענית, וביום התענית משש שעות ולמעלה אזלין טבחי ישראל לשוקא וזבנין ישראל בשרא, ודשאיין הדין מנהגא, השיב לא לקשי לכון הדין מנהגא דהכל יודעין שמניעת שחיטה קודם לתענית משום מאכל, וביום התענית ליכא דאכיל, ומנהג בכל לבתר פלגיה דיומא ביום תשעה באב שחטין טבחיין וזבנין. ובאוצר הגאונים [תענית ס"ו צ"ח] העיר דהרי"צ גיאת לא הביא בדברי רב האי את דברי הירושלמי, וכ' דאולי בעל המנהיג שילב לתוך דברי רב האי שראה ברי"צ גיאת את דברי הירושלמי המסביר את מנהג מניעת אכילת הבשר כפי שמצא ברי"צ"ג סוף הלכות קידוש.

אלא דבדברי השואל של רב האי ברי"צ"ג

דמותר לשחוט בט"ב לסעודת מצוה אף קודם חצות, וכ' לעיל [ס"ב] דלכאו' זה רק כשלא יהיה לו מספיק זמן אם ישחוט אחרי חצות, דאל"כ אמאי ישחוט לפני חצות, לפ"ז י"ל דאם בט"ב שרי לשחוט לסעודת שאחרי ט"ב ה"נ מותר לשחוט ולבשל בשר בט' הימים לסעודת"מ שיהא מיד לאחר ט"ב [אם אין לו זמן לעשותו לאחר ט"ב].

ומש"כ הרמ"א [סי' תקנ"א ס"ט] ששוחטין רק לצורך מצוה כגון לחולה או שבת או מילה "וכיוצא בו", ובמ"ב [שם סק"ב] כתב כגון "פדיון הבן", לכאו' י"ל דכוונתו גם למש"כ המ"א [שם סק"ח] שאם יהא לו הפסד "שלא ימצא גוים שיקנו הטריפות" מותר לשחוט, ואולי י"ל דכוונתו גם לנידוד"ר "שיהא לו הפסד" אם לא יבשל בט' הימים וכגון שאין לו זמן להכינו לאחר ט"ב.

ביאור דברי האבודרהם

ה) והנה מש"כ לעיל מהאבודרהם מרכינו האי אע"ג דאמרינן בירושלמי [תענית פ"א ה"ו, פסחים פ"ה ה"א] אמר ר' זעירא נשיא דנהיגי דלא למשתיא חמרא ודלא למיכל בשרא מן דאב עליל עד אפוקי תעניתא מנהגא, שבו פסקה אבן שתיה, מה טעם כי השתות יהרוסון, מנהג כל ישראל דלא למשחט מריש ירחא כי אם בט' באב משש שעות ולמעלה, לפי שעד יום התענית נמנעו מלשחוט שלא יבא לאכול, וביום התענית שאין אדם אוכל אין לגזור ולחוש, וכן המנהג בבבל, ובאלו הארצות לא פשט המנהג רק יחידים נוהגין אותו, העירני מו"ח הגאון הגדול מוהר"ר יצחק ישעי' ווייס שליט"א אב"ד נוה אחיעזר דיש לעמוד על מקור דברי האבודרהם והשינוי נוסחאות במהדורות השונות.

דדברי האבודרהם עד "בבבל" הם העתק דברי הראב"ן בעל "המנהיג" [הל' ט"ב י"ה, בדפו"ר קושטא רע"ט] בשינוי קל שבמקום "מנהג כל ישראל" כתב "נהגו על כל ישראל" [בדפו"ח השמיטו תיבת "על"], והאבודרהם הוסיף מן

והגר"ג אוברלנדר משער דשמא בעל ספר המנהיג רבי אברהם בר נתן הירחי מוסר כאן מסורת של פרובנס בשם הגאון מסורת הנוגדת למה שהיה מקובל בבבל, אך הדברים דחוקים שישים בעל המנהיג בפי רב האי מנהג שכלל לא נהג ולא כתב [אם כי השערת האוצה"ג הנ"ל ששילב את דברי הירושלמי לתוך דברי הגאון להבהרת מקור המנהג ניתנת להאמר].

ולכאוי' יש ליישב הסתירה באופן פשוט, דמה שכתב בתשובתו לענין השחיטה לא כתב לפי מנהג בבל אלא לפי מה שנהגו במקום השואל, ומה שסיים בסופה "וכן מנהג בבבל" אין כוונתו על מניעת האכילה והשחיטה מראש חודש אלא על היתר השחיטה בתשעה באב מחצות, וכבר מבוי' לעיל דמשי"כ "נהגו על כל ישראל" או "נהגו כל ישראל" אין הכוונה למנהג בכל תפוצות ישראל [בפרט כשידוע לנו שאין "מנהג זה נהג בכל ישראל" עד ימינו] אלא הכוונה שבמקום שנהגו איסור מריש ירחא לא רק הנשים נהגו כן כלשון הירושלמי אלא כל ישראל אף הגברים ואולי אף הקטנים נהגו כן [ע"ל מש"כ מהמ"א לענין קטנים].

מבואר ה"אע"ג" בפשיטות, דהשואל שאל אע"ג שמנהג מקומו שאין אוכלין בשר מ"ח ועד התענית [ולא הזכיר כלל שרק הנשים אינם אוכלים] ואין שוחטין מ"ח ועד צאת התענית [מ"מ] יש טבחים השוחטים בתשעה באב מחצות ויש הקונים מהם אז, האם טבחים אלו עושים כהלכה, והשיב רב האי שהכל יודעים שסיבת מניעת השחיטה היא משום אכילה, וכיון שבתענית אין אוכלים שפיר נהגו לשחוט בתענית, וסיים שמנהג בבל לשחוט מחצות ולמכור.

וכבר העיר הגר"ג אוברלנדר באור ישראל [קו' מ' עמוד פ"ח] שבבבל לא נהגו איסור באכילת בשר אלא בסעודה המפסקת באם היא לאחר חצות כמשי"כ רב שרירא ורב האי בנו בתשובה שנדפסה מכת"י באוצר הגאונים [שם צ"ה], וסיים ואעפ"כ הרבה יש שמחמירין על עצמן ולא מתוך שחייבין אלא מידה יתירה, ואנו לא אכלנו מעולם בשר בערב ט' באב, ולכאורה הדברים סותרים למשי"כ האבודרהם בשמו ש"מנהג כל ישראל" [ולשון המנהיג "נהגו על כל ישראל"] דלא למשחט מריש ירחי.

וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמר (שמות כ, א) וברש"י: "מלמד שהיו עונין על הן ועל לאו לאו", כלומר, שעל מצות עשה היו עונין הן ועל מצות לא תעשה היו עונין לאו.

ויש להתבונן מה ענו בני ישראל על שתי דברות הראשונות, דהרי "אנכי ולא יהיה בדיבור אחד נאמרו", ואם יענו הן – אין זו התשובה הנכונה על "לא יהיה לך", ואם יענו לאו – אין היא העניה הנכונה על "אנכי".

אלא י"ל שתשובת ישראל על שתי דברות הללו היתה: "ה' אחד", ותשובה זו היא כהלכה הן על דיבור אנכי והן על דיבור דלא יהיה.

וזהו כונת הפייטן: "ובאו כולם בברית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד ופתחו וענו ה' אחד", דלכאוי' יש לתמוה היכן מצינו במעמד הר סיני שפתחו וענו ה' אחד, אך לפי הנ"ל מבואר היטב, כי בשתי דברות הראשונות אנכי ולא יהיה לך – פתחו וענו ה' אחד. (הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע)